

Sygn. akt III CSK 17/12

POSTANOWIENIE

Dnia 28 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSA Władysław Pawlak (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Prokuratora Prokuratury Rejonowej w M. oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w K.

przy uczestnictwie A. L.

o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 28 listopada 2012 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 13 października 2011 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W uwzględnieniu wniosków Prokuratora Rejonowego w M. i Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w K., Sąd Rejonowy w M., postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2011 r., orzekł wobec uczestnika A. L. obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu w stacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego, przy czym do czasu uzyskania stosownego skierowania, nałożył na niego obowiązek podjęcia i kontynuowania terapii w warunkach niestacjonarnego zakładu leczenia odwykowego.

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd pierwszej instancji oparł na następujących ustaleniach faktycznych. Uczestnik wykazuje objawy zespołu uzależnienia od alkoholu w postaci osiowych symptomów, jak silne, natrętne pragnienie spożywania alkoholu, brak kontroli zachowań pod wpływem alkoholu, narastające i postępujące zaniedbywanie alternatywnych źródeł przyjemności i zainteresowań oraz nadużywanie alkoholu, pomimo oczywistej wiedzy o jego szkodliwości dla zdrowia. W związku z tym wymaga objęcia go obowiązkiem leczenia odwykowego w warunkach niestacjonarnego zakładu lecznictwa odwykowego, a gdyby taka forma terapii okazała się nieskuteczna, powinien się leczyć w warunkach stacjonarnych. Uczestnik neguje jednak problem uzależnienia od alkoholu i nie chce dobrowolnie poddać się leczeniu. Będąc pod wpływem alkoholu, wszczywał awantury, wyzywał żonę E. L., przejawiał agresję wobec niej, także w obecności dzieci. W ich domu, w 2009 r., miały miejsce dwie interwencje Policji.

Wyrokiem z dnia 20 lipca 2010 r. Sąd Rejonowy umorzył warunkowo - na okres próby wynoszący 2 lata - postępowanie karne przeciwko uczestnikowi, oskarżonemu o to, że w okresie od listopada 2007 r. do 2 grudnia 2009 r. znęcał się fizycznie i psychicznie nad swoją żoną w ten sposób, iż wszczywał awantury w miejscu zamieszkania, w trakcie których kopał ją, dusił, wypędzał z domu, groził pozbawieniem życia oraz ubliżał słowami powszechnie uznanymi za obelżywe. Ponadto Sąd zobowiązał go do powstrzymania się od nadużywania alkoholu oraz od kontaktów z żoną w stanie nietrzeźwym.

Uczestnik pozostaje z E. L. w związku małżeńskim od 22 lat. Mają dwóch synów, starszego T., który założył własną rodzinę, oraz małoletniego P., w stosunku do którego uczestnik ma orzeczonego obowiązek alimentacyjny w kwocie 600 zł miesięcznie. Synowie są związani emocjonalnie z uczestnikiem.

Od 2007 r. A. L. przebywa na emeryturze. Cierpi na przewlekły pourazowy ból głowy, chorobę zwyrodnieniową kręgosłupa oraz dyskopatię. Mieszka we wspólnym domu z żoną, ale często nocuje u swojej matki. Żona uczestnika miała próbę samobójczą i z tego względu uczestniczy w terapii grupowej organizowanej przez Poradnię Zdrowia Psychicznego.

W tych okolicznościach Sąd Rejonowy uznał, iż zachodzą przesłanki do nałożenia na uczestnika obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu, gdyż jest osobą uzależnioną od alkoholu i wskutek tego powoduje rozkład życia rodzinnego. W ocenie Sądu pierwszej instancji, A. L. powinien odbywać przymusowe leczenie odwykowe w warunkach stacjonarnego zakładu. Mając jednak na uwadze odległe terminy leczenia, wyznaczone przez szpitale, uznał, że do czasu otrzymania skierowania celowe jest zobowiązanie go do podjęcia leczenia w warunkach ambulatoryjnych.

W wyniku apelacji uczestnika Sąd Okręgowy zaskarżonym postanowieniem z dnia 13 października 2011 r. zmienił orzeczenie Sądu Rejonowego, stosując wobec uczestnika obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, ale w niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego. W pozostałym zakresie apelacja została oddalona.

Sąd drugiej instancji w pełni podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji w zakresie istnienia przesłanek do zastosowania wobec uczestnika przymusowego leczenia. Zwrócił uwagę, że co prawda ostatnie awantury domowe wywołane przez niego pod wpływem alkoholu miały miejsce w 2009 r., to jednak w ocenie Sądu Okręgowego również i po tej dacie odurzał się alkoholem i w takim stanie wracał do domu, co miało negatywny wpływ na psychikę i prawidłowy rozwój małoletniego syna stron. Natomiast w zakresie rodzaju orzeczonego przez Sąd Rejonowy zakładu leczenia odwykowego Sąd drugiej instancji uznał, iż zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w postaci opinii dwóch zespołów biegłych

jednoznacznie przemawiał za zastosowaniem w stosunku do A. L. leczenia odwykowego w zakładzie niestacjonarnym.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach zaskarżenia uczestnik domaga się uchylenia postanowienia Sądu Okręgowego i poprzedzającego postanowienia Sądu Rejonowego, a w konsekwencji przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, ewentualnie orzeczenia co do istoty sprawy i oddalenie wniosków Prokuratora Rejonowego w M. oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w K.

W ramach pierwszej podstawy zarzucił naruszenie art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowywaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity: Dz. U. z 2007 r. nr 70, poz. 473 ze zm. – zwana dalej u.w.t.p.a.), polegające na przyjęciu, iż przesłanka uzasadniająca zobowiązanie do podjęcia obowiązkowego leczenia w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego, musi występować w chwili orzekania, a pomimo tego zastosowanie tych przepisów do stanu faktycznego nie występującego w czasie orzekania.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie art. 382 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c., art. 316 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., polegające na dokonaniu przez Sąd drugiej instancji uzupełniających ustaleń faktycznych bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, a także niewyjaśnienie przyczyn pominięcia wyników wywiadów kuratora przeprowadzonych w sprawie karnej po wyroku warunkowo umarzającym postępowanie w stosunku do uczestnika; art. 236 k.p.c., art. 217 § 2 k.p.c., art. 224 § 2 k.p.c., art. 286 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c., art. 381 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., przez nierozpoznanie wniosku o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodów z zeznań jego synów, na okoliczność jego stosunku do obowiązków rodzinnych, związanych z wychowywaniem i pomocą synom oraz poprawnych relacji, panujących obecnie w rodzinie, jak również na okoliczność sprawowania przez niego opieki nad swoją matką S. L., a ponadto przez pominięcie dowodu z uzupełniającego przesłuchania biegłych psychologów i psychiatrów, wydających pisemne opinie, na okoliczność ustalenia czy objawy neurologiczne

uczestnika, przejawiające się w drzeniu rąk i negatywnej próbie Romberga, pozostają w związku z urazami głowy, jakich doznał, czy też są objawami nadużywania alkoholu; art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., przez pominięcie zarzutów apelacyjnych naruszenia przez Sąd pierwszej instancji art. 233 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przymusowe leczenie odwykowe jest wyjątkiem od zasady dobrowolności poddania się takiemu leczeniu przez osoby uzależnione od alkoholu (art. 21 ust. 2 u.w.t.p.a.). Zgodnie z art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a., orzeczenie o zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego może zapaść w stosunku do osób, które w związku z nadużywaniem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizują małoletnich, uchylają się od pracy albo systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny. Z treści powyższych przepisów wynika, iż do orzeczenia przymusowego leczenia odwykowego konieczne jest zaistnienie kumulatywnie przesłanki medycznej (nadużywanie alkoholu) oraz przesłanki społecznej w postaci choćby jednego z wymienionych w art. 24 u.w.t.p.a. negatywnych zachowań, wymierzonych w bezpieczeństwo i porządek publiczny, względnie w prawa i wolności innych osób. Zatem z punktu widzenia normatywnego stosowanie przymusowego leczenia osób uzależnionych od alkoholu leży przede wszystkim w interesie społecznym i ma służyć usunięciu zagrożenia ze strony takich osób w sferze życia rodzinnego i społecznego. Nie ma natomiast podstaw prawnych do umieszczenia osoby nadużywającej alkoholu w zakładzie lecznictwa odwykowego wyłącznie przez wzgląd na jej interes, jeśli swoim zachowaniem nie realizuje przesłanki społecznej poprzez powodowanie rozkładu życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylanie się od pracy, czy systematyczne zakłócanie spokoju i porządku publicznego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 241/07, OSNC-ZD 2009/1/1, uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 lipca 2006 r., K 43/05, OTK-A 2006/7/78 oraz uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 października 1972 r., III CRN 222/72, OSPiKA 1973/11/220, wydanego na gruncie art. 13 poprzednio

obowiązującej ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu, Dz. U. Nr 69, poz.434 ze zm., będącego odpowiednikiem art. 24 u.w.t.p.a.).

Obie przesłanki (medyczna i społeczna) wymagane do zastosowania przymusowego leczenia odwykowego muszą występować w chwili orzekania co do istoty sprawy przez sądy *meriti*. Nie oznacza to jednak, że zaniechanie przez osobę uzależnioną od alkoholu na pewien czas przed wydaniem rozstrzygnięcia, negatywnych zachowań podpadających pod normę zawartą w przepis art. 24 u.w.t.p.a. niweczy merytoryczną zasadność żądania orzeczenia obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu. Rozpoznając wniosek w tym przedmiocie, sąd powinien ocenić, czy tego rodzaju zmiana w zachowaniu ma charakter trwały, czy jedynie tymczasowy, powodowany możliwością uwzględnienia żądania. Przy tej ocenie znaczenie mają okres, przez jaki osoba nadużywająca alkoholu nie narusza porządku publicznego względnie praw i wolności innych osób, oraz przyczyny zmiany jej postępowania.

Sąd Okręgowy uznał, iż spełnione są obie ustawowe przesłanki. Zauważył, że co prawda ostatnie awantury wywołane przez uczestnika pod wpływem alkoholu miały miejsce w 2009 r. (tj. jeszcze przed wszczęciem niniejszego postępowania), jednak także i później zachowywał się negatywnie, a w szczególności wprawiał się w odurzenie alkoholowe i w takim stanie wracał do domu, co miało negatywny wpływ na psychikę i prawidłowy rozwój jego małoletniego syna. Uczestnik trafnie zarzuca w skardze kasacyjnej, iż w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd drugiej instancji nie wskazał konkretnych dowodów na poparcie uzupełniających ustaleń w stosunku do ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji. W związku z tym w tej części nie jest możliwe przeprowadzenie kontroli kasacyjnej motywów Sądu Okręgowego. Zgodnie z art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., uzasadnienie postanowienia co do istoty sprawy powinno w zakresie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia zawierać ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, wskazanie dowodów, na których się oparł i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności. Uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, gdyż jak wspomniano, przesłanki zastosowania przymusowego leczenia odwykowego powinny występować w chwili orzekania (por. też

uzasadnienie powołanego postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 241/07).

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, sporządzenie uzasadnienia orzeczenia w sposób nie w pełni odpowiadający stawianym mu wymogom może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej wtedy, gdy przedstawione w nim motywy nie pozwalają na przeprowadzenie jego kontroli kasacyjnej (por. niepubl. postanowienia z dnia 8 marca 2012 r., III CSK 209/11, z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06 oraz z dnia 24 lutego 2006 r., II CSK 136/05).

Orzekanie w przedmiocie przymusowego leczenia stanowi ingerencję w prawa i wolności osoby, której dotyczy wniosek, a w związku z tym postępowanie dowodowe mające na celu weryfikację przesłanek z art. 24 u.w.t.p.a. powinno być przeprowadzone szczególnie wnikliwie. Zwracał na to uwagę Sąd Najwyższy już na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy z 10 grudnia 1959 r. (postanowienie z dnia 6 listopada 1963 r., III CR 268/63, OSNCP, 1964/12/259).

Sąd drugiej instancji dysponował aktami Sądu Rejonowego w M. (II K 64/10), w których znajdują się sprawozdania kuratora społecznego z dnia 30 sierpnia 2010 r. i z dnia 3 lutego 2011 r., odnośnie zachowania uczestnika po wyroku warunkowo umarzającym przeciwko niemu postępowanie, z których wynika, że nie narusza on porządku prawnego (k.86-88, 90-92). Sądy obu instancji pominęły te dowody, mimo stosownego wniosku uczestnika zgłoszonego jeszcze na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji (k. 69) i zarzutu apelacyjnego w tej materii.

Zważywszy na te dowody, które nie potwierdzają negatywnego zachowania uczestnika w stosunku do członków najbliższej rodziny (żony i małoletniego syna) od 2 grudnia 2009 r., istniała też podstawa do uwzględnienia, przez Sąd Okręgowy, który wydał zaskarżone orzeczenie 13 października 2011 r., wniosku o przesłuchanie w charakterze świadków synów uczestnika, na okoliczność jego zachowania w stosunku do członków rodziny.

Z tych względów za uzasadnione należało uznać zarzuty naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 382 k.p.c., art. 381 k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Nie można natomiast zgodzić się z zarzutami skargi dotyczącymi stwierdzenia u uczestnika uzależnienia od alkoholu. Przesłankę medyczną Sądy obu instancji ustaliły na podstawie opinii dwóch zespołów biegłych sądowych. W tej kwestii uzasadnienie zaskarżonego postanowienia w pełni odpowiada wymogom stawianym przez przepis art. 328 § 2 k.p.c. Sąd drugiej instancji, dzieląc ocenę dowodów dokonaną przez Sąd pierwszej instancji, uzupełnił ją o własną analizę. Wyjaśnił, dlaczego nie było konieczne uzupełnienie opinii biegłych sądowych.

Przepisy art. 24 w zw. z art. 26 ust. 1 u.w.t.p.a. przewidują interwencję publiczną w sytuacji, gdy sposób życia osoby uzależnionej od alkoholu, odmawiającej poddania się leczeniu odwykowemu, powoduje rozkład pożycia małżeńskiego. Spełniają więc funkcję prewencyjną i ochronną, w tym znaczeniu, że zmierzają do usunięcia stanu zagrożenia, ze strony takiej osoby w sferze życia rodzinnego i społecznego. Celem tego przepisu nie jest stymulowanie osoby nadużywającej alkoholu - poprzez poddanie jej obowiązkowi leczenia odwykowego – do nawiązania zerwanego pożycia małżeńskiego.

W konsekwencji stwierdzić trzeba, że w ustalonym stanie faktycznym, który w zakresie, w jakim poddaje się kontroli kasacyjnej, wiąże Sąd Najwyższy, istniały podstawy do przyjęcia istnienia przesłanki medycznej, jednak w chwili wydania zaskarżonego postanowienia, nie została spełniona przesłanka społeczna. W związku z tym, orzekając o zastosowaniu wobec uczestnika obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, Sąd Okręgowy naruszył art. 24 w zw. z art. 26 ust. 1 u.w.t.p.a.

Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 108 § 2 k.p.c. , art. 398²¹ k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.